

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 8

Μια πολυγλωσσική εργαλειοθήκη:
Κοινωνική ένταξη, πολυμορφία και
ταυτότητα στην ψυχική υγεία και
ευημερία των φοιτητών

Partners on Embrace HE project

BIRMINGHAM CITY
University

upna

Universidad Pública de Navarra
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Συνοπτική περιγραφή

Το παρόν έγγραφο αποτελεί μέρος των αποτελεσμάτων του έργου EMBRACE HE που χρηματοδοτείται από τον Οργανισμό ERASMUS+ του Ηνωμένου Βασιλείου και έχει διάρκεια από 2019-2022, αριθμός έργου KA203-5B5EC153.

Εταίροι του έργου είναι οι εξής: Birmingham City University, Ηνωμένο Βασίλειο: Universidad Publica De Navarra Ισπανία- Ινστιτούτο Δυτικών Βαλκανίων, Σερβία- Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ελλάδα- Πανεπιστήμιο του Βίλνιους, Λιθουανία.

Η έκθεση που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του παραδοτέου IO8 περιλαμβάνει μια πολυγλωσσική εργαλειοθήκη που ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο ο κοινωνικός αποκλεισμός που βασίζεται σε διαφορετικές κοινωνικές και προσωπικές ταυτότητες επηρεάζει την ψυχική υγεία και ευημερία των φοιτητών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκει να παρουσιάσει πιθανές λύσεις και συστάσεις με βάση τα υφιστάμενα παραδείγματα ορθής πρακτικής, συμβάλλοντας παράλληλα στην κοινότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να βελτιώσει τις προσεγγίσεις της και να εξασφαλίσει μέτρα που ευνοούν την κοινωνική ένταξη και την ποικιλομορφία στα ευρωπαϊκά ΑΕΙ. Αυτό θα επιτευχθεί επιπλέον μέσω της εισαγωγής πολύτιμων και εποικοδομητικών ιδεών για την ενθάρρυνση της κοινωνικής ένταξης των φοιτητών ΑΕΙ ανεξάρτητα από την προσωπική τους ταυτότητα, συμβάλλοντας έτσι στον θετικό αντίκτυπο στην ψυχική υγεία και ευημερία των φοιτητών.

Αυτή η συγκεκριμένη εργαλειοθήκη ασχολείται με την κοινωνική ένταξη των ακόλουθων ομάδων φοιτητών ΑΕΙ:

- 1) μετανάστες και πρόσφυγες,
- 2) φοιτητές με διάφορες σωματικές ή/και ψυχικές αναπηρίες,
- 3) φοιτητές με συγκεκριμένη ταυτότητα φύλου ή/και σεξουαλικό προσανατολισμό,

- 4) φοιτητές διαφορετικής εθνικής καταγωγής ή/και θρησκευτικής τοποθέτησης, και
- 5) φοιτητές που προέρχονται από διάφορα μειονοτικά περιβάλλοντα (κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούντες- φοιτητές που προέρχονται από αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές, φοιτητές που ανήκουν σε διευρυμένες ηλικιακές ομάδες κ.λπ.)

Η εργαλειοθήκη παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση της κατάστασης στην ευρωπαϊκή ήπειρο όσον αφορά τον αντίκτυπο του κοινωνικού αποκλεισμού ή/και της κοινωνικής ένταξης, της ποικιλομορφίας και των διαφορετικών κοινωνικών και προσωπικών ταυτοτήτων των φοιτητών ΑΕΙ στην ψυχική υγεία και ευημερία τους. Αυτό το τμήμα της εργαλειοθήκης, επομένως, παρουσιάζει τις πιο συχνές προκλήσεις και εμπόδια που σχετίζονται με την κοινωνική ένταξη των φοιτητών στα ΑΕΙ σε όλη την Ευρώπη, τις πρωταρχικές αιτίες των αναγνωρισμένων προβλημάτων, πώς και γιατί επηρεάζουν την ψυχική υγεία και ευημερία των φοιτητών ΑΕΙ και ποιες συνέπειες έχουν τα προβλήματα αυτά σε σχέση με τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών, καθώς και την κοινωνική τους ζωή και την επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Επιπλέον, η εργαλειοθήκη παρουσιάζει καλές και καινοτόμες πρακτικές, διαδικασίες και/ή μέτρα που εφαρμόζονται σε διάφορα ευρωπαϊκά ιδρύματα ΑΕΙ με στόχο την υποστήριξη και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης διαφορετικών ομάδων φοιτητών με ειδικές ταυτότητες, επηρεάζοντας έτσι θετικά την ψυχική υγεία και ευημερία τους. Για κάθε μία από τις προαναφερθείσες ειδικές ταυτότητες υπάρχουν τουλάχιστον τρία παραδείγματα καλών πρακτικών σε διάφορα ευρωπαϊκά ιδρύματα ΑΕΙ, τα οποία μπορούν να εμπνεύσουν και να παρακινήσουν περαιτέρω τα ΑΕΙ σε όλη την Ευρώπη να εφαρμόσουν τις ίδιες ή παρόμοιες πρακτικές και μέτρα, ή ακόμη και να κάνουν μερικά βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Τέλος, η εργαλειοθήκη παρουσιάζει μια πρακτική προσέγγιση που περιλαμβάνει συγκεκριμένα εργαλεία και/ή δραστηριότητες αυτοαναστοχασμού που

προορίζονται για το διδακτικό και μη διδακτικό προσωπικό των ΑΕΙ με στόχο την ενδυνάμωση της κοινωνικής ένταξης, της διαφορετικότητας και της ταυτότητας των φοιτητών στα ΑΕΙ. Τα προαναφερθέντα πρακτικά εργαλεία αυτοαναστοχασμού περιλαμβάνουν πρακτικές συστάσεις για το προσωπικό ΑΕΙ σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης του θέματος της κοινωνικής ένταξης ή/και του κοινωνικού αποκλεισμού στις αίθουσες διδασκαλίας τους και στη συνολική πρακτική τους, τον τρόπο εντοπισμού συγκεκριμένων ζητημάτων, καταστάσεων και προκλήσεων, καθώς και τον τρόπο αναζήτησης μιας κατάλληλης λύσης για τον μετριασμό ή/και την επίλυση του προβλήματος. Το εργαλείο περιλαμβάνει ένα σύνολο γενικών ερωτήσεων που μπορούν να βοηθήσουν το προσωπικό των ΑΕΙ να δημιουργήσει μια γενική ατμόσφαιρα στην οποία η διαφορετικότητα θα αγκαλιάζεται και θα γίνεται σεβαστή, καθώς και ένα σύνολο ερωτήσεων που αφορούν την ταυτότητα και μπορούν να βοηθήσουν το προσωπικό ΑΕΙ να αντιμετωπίσει συγκεκριμένα προβλήματα σε σχέση με μια συγκεκριμένη ταυτότητα ενός φοιτητή ή μιας ομάδας φοιτητών.

1. Εντοπισμός των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη των **φοιτητών με μεταναστευτική/προσφυγική ιδιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση**

Αυτή η ενότητα της εργαλειοθήκης επικεντρώνεται στην εμπειρία των μεταναστών στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εξετάζοντας συγκεκριμένα την κατάσταση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Καθώς οι όροι «πρόσφυγας» και «αιτών άσυλο» είναι φορτισμένοι με αρνητικές έννοιες, σύμφωνα με τα ισχύοντα γλωσσικά πρωτόκολλα, η παρούσα ενότητα χρησιμοποιεί τον όρο «αναγκαστικοί μετανάστες», εκτός εάν αναφερόμαστε ειδικά για πολιτικές, για παράδειγμα, στις οποίες χρησιμοποιούνται οι όροι αιτών άσυλο και πρόσφυγας και, ως εκ τούτου, είναι κατάλληλοι ως προς την ορολογία που χρησιμοποιείται στα εν λόγω έγγραφα.

Η κοινωνική ένταξη και η εξασφάλιση της γενικής ευημερίας των φοιτητών, αποτελεί μέρος του πεδίου της κοινωνικής δικαιοσύνης και της εμπλοκής των πολιτών στο οποίο τα ΑΕΙ θέλουν να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο (Beneworth, 2021). Εξετάζοντας τη σημασία της κοινωνικής ένταξης στο περιβάλλον των ΑΕΙ,

οι Kilpatrick και Johns (2014) αναφέρουν ότι, προκειμένου να διατηρηθεί ένα επίπεδο βιωσιμότητας, πρέπει να υλοποιούνται δραστηριότητες για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και να καταλαμβάνουν υψηλή προτεραιότητα στη στρατηγική και τις δραστηριότητες των ΑΕΙ. Το ακαδημαϊκό ανήκειν των φοιτητών και δεξιότητες όπως η αυτοπαρακίνηση, η αυτοαποτελεσματικότητα και η απόδοση, που εδώ και καιρό προωθούνται ως σημαντικές από τα ΑΕΙ, είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της αίσθησης της ένταξης και της ασφάλειας (Allen et al., 2018). Έρευνες έχουν επίσης δείξει ότι η αποτελεσματική ένταξη και το ανήκειν μπορούν να προστατεύσουν από την εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας (Kia-Keating & Ellis, 2007 · Nuttman-Shwartz, 2019 · Scharpf et al., 2020). Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν λαμβάνεται υπόψη ο μεγάλος αριθμός μεταναστών νέων που σημειώνεται ότι παρουσιάζουν συμπτώματα μετατραυματικού στρες (Spraas et al., 2021).

Ενώ οι ανησυχίες για την ψυχική υγεία είναι σημαντικές, η ευημερία της ευρύτερης κοινότητας είναι επίσης σημαντική. Η UNCHR (2016: 30) εξηγεί ότι οι υψηλά μορφωμένοι φοιτητές που έχουν εξαναγκαστεί σε μετανάστευση μπορούν συχνά να γίνουν ηγέτες στις κοινότητές τους, είναι σε θέση να διεξάγουν εκστρατείες για καλύτερες συνθήκες για τη διασπορά τους και να διαπραγματεύονται και να γεφυρώνουν τα χάσματα μεταξύ των κοινοτήτων τους και άλλων ομάδων στις κοινωνίες. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να συμβάλουν στην ειρήνη, την ασφάλεια και τη σταθερότητα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Αυτό το επίπεδο κοινοτικής συνοχής δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς έναν ανάλογο αριθμό μεταναστών φοιτητών που λαμβάνουν τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η συνέπεια της έλλειψης πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί, επομένως, να σημαίνει ότι ολόκληρες κοινότητες μπορούν να αποκλειστούν από την ένταξη στη δημόσια ζωή/συζήτηση σχετικά με τις υπηρεσίες υγείας, την απασχόληση και άλλους κείριους τομείς. Ο αποκλεισμός οδηγεί σε έλλειψη φωνής, συμμετοχής και ευημερίας και τελικά οδηγεί σε κακή ψυχική υγεία και ευημερία.

2. Εντοπισμός των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη των **φοιτητών διαφορετικού φύλου και σεξουαλικής ταυτότητας**

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2021) επιβεβαιώνει ότι η εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα για όλους. Ωστόσο, τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα στα πανεπιστήμια δεν είναι πάντα χωρίς αποκλεισμούς. Οι γυναίκες, οι άνδρες, οι σεξουαλικές και έμφυλες μειονότητες είναι από τις πιο συνηθισμένες ομάδες ταυτοτήτων που αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια στη συμμετοχή τους στο σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι σεξουαλικές και έμφυλες μειονότητες βιώνουν μια σειρά από ειδικές ανισότητες στην υγεία και συνολικά αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλή επιβάρυνση σε θέματα ψυχικής υγείας. Σε μια συστηματική ανασκόπηση, οι Ploderl και Tremblay (2015) ανέφεραν αυξημένα προβλήματα ψυχικής υγείας για τα άτομα σεξουαλικών μειονοτήτων σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ετεροφυλόφιλα άτομα. Το γεγονός ότι αυτά ανήκουν σε σεξουαλική μειονότητα φαίνεται να αυξάνει τον κίνδυνο κατάθλιψης, άγχους, απόπειρας αυτοκτονίας ή αυτοκτονίας, καθώς και προβλημάτων χρήσης ουσιών και εθισμού. Όλες οι υποομάδες σεξουαλικών μειονοτήτων διέτρεχαν αυξημένο κίνδυνο, με τα διεμφυλικά άτομα να έχουν υψηλότερα επίπεδα προβλημάτων ψυχικής υγείας. Μια άλλη ανασκόπηση έδειξε ότι οι τρανσέξουαλ έχουν υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης, αυτοκτονίας και αυτοτραυματισμού και διατροφικών διαταραχών σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους. Η ανασκόπηση κατέδειξε αυξημένα ποσοστά ψυχιατρικής νοσηρότητας μεταξύ των διαφυλικών νέων (Connolly et al., 2016). Παρόλο που η ορατότητα και ο ακτιβισμός έχουν συμβάλει στην προώθηση των δικαιωμάτων των σεξουαλικών και έμφυλων μειονοτήτων, ο στιγματισμός, οι διακρίσεις και τα εγκλήματα μίσους αυτών των πληθυσμών εξακολουθούν να υφίστανται και να επηρεάζουν αρνητικά την ψυχική ευημερία (Meyer, 2015).

Οι σεξουαλικές και έμφυλες μειονότητες έχουν γίνει πιο ορατές λόγω του γεγονότος ότι τα μέλη αυτής της κοινότητας ταυτοποιούνται ως μέλη αυτής της ομάδας σε μικρότερη ηλικία από ό,τι στο παρελθόν. Οι φοιτητές μπαίνουν

πλέον στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όντας ανοιχτοί όσον αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους, σε αντίθεση με το να αποκαλύπτονται μετά την αποφοίτησή τους από τα ιδρύματα αυτά (Cegler, 2012). Το γεγονός ότι οι νέοι υποψήφιοι φοιτητές αποτελούν μέρος της κοινότητας ΛΟΑΤ+ έχει γίνει πλέον ένας παράγοντας που τα πανεπιστήμια πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους κατά τη συζήτηση των θεμάτων κοινωνικής ένταξης.

3. Εντοπισμός των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη των **φοιτητών ν με αισθητηριακή αναπηρία και κινητική αναπηρία**

Η δημιουργία περιβαλλόντων χωρίς αποκλεισμούς στην τάξη σημαίνει την προώθηση της αίσθησης του ανήκειν με την καλλιέργεια σχέσεων που βασίζονται στην εμπιστοσύνη (Abdelmaaboud, Polo Peña & Mahrous, 2021 · Miller, Williams, & Silberstein, 2019). Σύμφωνα με τον Gilmour (2021), η υιοθέτηση μιας παιδαγωγικής της καλοσύνης, όπου οι εκπαιδευτές δείχνουν αυθεντική επένδυση στην επιτυχία των μαθητών, εξανθρωπίζονται μοιράζοντας τις εμπειρίες και τον κόσμο τους και μεταδίδουν θετική εκτίμηση για τους μαθητές, διευκολύνει την επιτυχία της διδασκαλίας-μάθησης. Έρευνα στις Κάτω Χώρες από τους Snijders κ.ά. (2021) και Leenknecht κ.ά. (2019) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η οικοδόμηση θετικών σχέσεων στις τάξεις και στις εκπαιδευτικές κοινότητες βοηθά τη διαδικασία εμπλοκής σε ακαδημαϊκές και μη ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Ο Hughes (2020) ενισχύει ότι η οικοδόμηση σχέσεων είναι ζωτικής σημασίας για την αίσθηση ασφάλειας, φωνής και συμμετοχής των μαθητών. Οι Hughes και Spanner (2019) στον "Πανεπιστημιακό Χάρτη Ψυχικής Υγείας" περιγράφουν πώς η συμπονετική ηγεσία και τα ολόπλευρα πανεπιστημιακά πλαίσια υποστήριξης ενισχύουν την ευημερία και την ευημερία των φοιτητών από διαφορετικά υπόβαθρα.

Τα τρία βασικά στοιχεία της πολιτισμικά ευαισθητοποιημένης διδασκαλίας είναι:

1. Φοιτητική μάθηση: επικεντρώνεται στην πνευματική ανάπτυξη, την ακαδημαϊκή επιτυχία, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και συλλογισμού

χρησιμοποιώντας τις αξίες και τις πεποιθήσεις του ατόμου.

2. Πολιτισμική επάρκεια: προβάλλει την αναπτυσσόμενη πολιτισμική επάρκεια των φοιτητών για να βοηθήσει τους φοιτητές να αναπτύξουν θετικές εθνοτικές και κοινωνικές ταυτότητες και

3. Κριτική συνείδηση: υποστήριξη των φοιτητών να εντοπίζουν, να μελετούν, να αντιμετωπίζουν προβλήματα του πραγματικού κόσμου και να αναπτύσσουν ικανότητες αναγνώρισης και κριτικής των κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτό απαιτεί την εμπλοκή των πολιτισμικών κοινοτήτων των φοιτητών και τη σύνδεση του μαθήματος με τις προηγούμενες εμπειρίες, τις πολιτισμικές γνώσεις, τις αξίες και τα ενδιαφέροντά τους.

Ως εκ τούτου, οι διδάσκοντες των ΑΕΙ πρέπει να βασίζονται στις προσωπικές και πολιτισμικές εμπειρίες των φοιτητών τους και στις προηγούμενες γνώσεις του πολιτισμού τους. Με τον τρόπο αυτό, οι πρακτικές στην τάξη είναι περισσότερο προσανατολισμένες στη δικαιοσύνη και αντανακλούν το κοινωνικό πλαίσιο των φοιτητών τους και της κοινότητας και λαμβάνουν υπόψη τους τις διαφορετικές ανάγκες των φοιτητών (Pilotti, & Almubarak, 2021· Pilotti et al., 2019).

4. Εντοπισμός των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη **φοιτητών διαφορετικής φυλής, εθνικότητας και θρησκείας**

Οι φοιτητές ΑΕΙ διαφόρων εθνοτήτων και θρησκειών υποεκπροσωπούνται στα ΑΕΙ. Σύμφωνα με τους Baltà, Olmedo-Torre και Peña (2020), στις ΗΠΑ και την Ευρώπη υπάρχουν μεγάλες διαφορές στα ποσοστά εγγραφής στα πανεπιστήμια και στις ακαδημαϊκές επιδόσεις ανάλογα με την εθνικότητα και τον τόπο γέννησης των φοιτητών. Όσον αφορά τη θρησκεία, η θέση των ιδρυμάτων ΑΕΙ έχει αλλάξει κατά τη διάρκεια της ιστορίας, με τα ΑΕΙ να είναι αρχικά ιδιαίτερα θρησκευτικά, ενώ σήμερα αποτελούν περισσότερο κοσμικά ιδρύματα (Aune & Stevenson, 2016). Στην έρευνα του Bullivant (2018) που καλύπτει ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, φάνηκε ότι η πλειοψηφία των νέων ενηλίκων δεν έχει συγκεκριμένη θρησκευτική ένταξη. Ωστόσο, εκείνοι που ήταν

ενταγμένοι ήταν κυρίως χριστιανοί και προτεστάντες, ενώ οι μουσουλμάνοι, οι Εβραίοι και άλλες μη χριστιανικές θρησκείες εκπροσωπούνταν λιγότερο. Κατά συνέπεια, οι μη χριστιανικές θρησκείες υποεκπροσωπούνται στα ευρωπαϊκά ΑΕΙ.

Τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής αυτών των ομάδων στα ΑΕΙ είναι αποτέλεσμα ποικίλων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών εγκλιματισμού, του μειονοτικού τους καθεστώτος και, ως εκ τούτου, της αριθμητικής τους μειονεξίας, των κοινωνικοοικονομικών δυσκολιών και, σε διαρθρωτικό επίπεδο, του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν οι πολιτικές πολυμορφίας και συμμετοχής εντός των ιδρυμάτων ΑΕΙ. Οι χώρες της ΕΕ διαθέτουν μια πολιτική ένταξης στα ΑΕΙ, όπου τα μέτρα και οι δράσεις λαμβάνουν χώρα σε σχέση με τρεις τομείς:

- α) πρόσβαση,
- β) διατήρηση/ολοκλήρωση και,
- γ) απασχολησιμότητα.

Ωστόσο, οι κύριες προκλήσεις εξακολουθούν να είναι οι εξής: η ανάπτυξη ειδικών στρατηγικών για την αναβάθμιση της πολυμορφίας, η ενίσχυση της αναγνώρισης της προηγούμενης μάθησης, η αναγνώριση των ποσοστών απασχολησιμότητας σε μειονεκτούντες φοιτητές και η βελτίωση της παρακολούθησης των ποσοστών πολυμορφίας (Ευρωπαϊκός Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, 2016). Ως εκ τούτου, υπάρχει έντονη ανάγκη ενίσχυσης των υπηρεσιών υποστήριξης που ενθαρρύνουν την κοινωνική ένταξη και παρέχουν ακαδημαϊκή, πνευματική, οικονομική, κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη στους μειονοτικούς φοιτητές των ΑΕΙ. Ορισμένες από τις κύριες προκλήσεις που σχετίζονται με τη θρησκεία και την εθνικότητα που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές στα ΑΕΙ, περιλαμβάνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, τη διαρροή, τις κακές ακαδημαϊκές επιδόσεις, τον ρατσισμό, τις θρησκευτικές διακρίσεις, τα οικονομικά προβλήματα, την έλλειψη ακαδημαϊκής και ψυχολογικής υποστήριξης (Gholami, 2021- Arday,

2018- Espinosa, et al., 2019- Graham & Boyd, 2011- Allen & Wolniak, 2019).

5. Εντοπισμός των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη των **φοιτητών με κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες/απομακρυσμένο και αγροτικό περιβάλλον και ηλικία**

Οι χώρες-εταίροι που συμμετέχουν στο συγκεκριμένο έργο προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά πλαίσια και υπόβαθρα και κάθε κατάσταση, είτε αυτή σχετίζεται αυστηρά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση είτε παρατηρείται από μια ευρύτερη κοινωνική προοπτική, πρέπει να γίνεται αντιληπτή μέσα στο πλαίσιο της εκάστοτε χώρας.

Σε γενικές γραμμές, όλες οι χώρες-εταίροι αντιμετωπίζουν διάφορα ζητήματα σχετικά με την προσβασιμότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για τους φοιτητές που προέρχονται από δυσμενές κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, αλλά και για εκείνους που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές και που εγγράφηκαν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αργότερα από το αναμενόμενο ηλικιακό εύρος. Ορισμένες από τις χώρες εταίρους αντιμετώπιζαν τα προαναφερθέντα ζητήματα ακόμη και πριν από την περιβόητη παγκόσμια οικονομική κρίση, αλλά για τις περισσότερες τα ζητήματα αυτά έγιναν ακόμη πιο εμφανή μετά το παγκόσμιο αυτό γεγονός. Εκτός από το γεγονός ότι άφησαν σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στους φοιτητές ως κύριους αποδέκτες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιμετωπίζουν επίσης διάφορες προκλήσεις σχετικά με την ποιότητα της εκπαίδευσης, τον αριθμό των φοιτητών που υποβάλλουν αίτηση για διαφορετικά επιστημονικά πεδία και προφίλ, την απώλεια της δημόσιας χρηματοδότησης κ.λπ.

Παραπομπές:

Abdelmaaboud, A.K., Polo Peña, A. S., & Mahrous, A. A. (2021). The influence of student-university identification on student's advocacy intentions: the role of student satisfaction and student trust, *Journal of Marketing for Higher Education*, 31:2, 197-219, <https://doi.org/10.1080/08841241.2020.1768613>

Allen, KA., Kern, M. L., Vella-Brodrick, D., Hattie, J., & Waters, L., (2018), 'What schools need to know about fostering school belonging: A meta-analysis', *Educational Psychology Review*, 30(1), pp. 1–34.

Allen, KA., Kern, M. L., Vella-Brodrick, D., Hattie, J., & Waters, L., (2018), 'What schools need to know about fostering school belonging: A meta-analysis', *Educational Psychology Review*, 30(1), pp. 1–34

Aune, K. & Stevenson, J. (2016). *Religion and Higher Education in Europe and North America* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315623894>

Baltà, R., Olmedo-Torre, N. & Peña, M. (2020). "Do students from underrepresented groups feel integrated into engineering degrees?" 2020 IEEE Frontiers in Education Conference (FIE), 2020, pp. 1-5, doi: 10.1109/FIE44824.2020.9273967.

Benneworth, P. (2021). "18: So what is a university in any case? A grass-roots perspective on the university and urban social justice". In M. Steer, S. Davoudi, M. Shucksmith, and L. Todd (eds) *Hope under Neoliberal Austerity*. Bristol, UK: Policy Press. Available at: <https://bristoluniversitypressdigital.com/view/book/9781447356844/ch018.xml> Accessed 02/08/2022.

Benneworth, P., Jongbloed, B. (2013) *Policies for Promoting University–Community Engagement in Practice*. In: Benneworth, P. (ed) *University Engagement with Socially Excluded Communities*. Springer, Dordrecht.

Cegler, T. D. (2012). Targeted Recruitment of GLBT Students by Colleges and Universities. *Journal of College Admission*, 18–23. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ992984.pdf>

Espinosa, L.L., Turk, J.M., Taylor, M. & Chessman, H.M. (2019). "Race and Ethnicity In Higher Education: A Status Report". American Council on Education. Retrieved from: <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/89187>

Gholami, R. (2021) Critical Race Theory and Islamophobia: challenging inequity in Higher Education, *Race Ethnicity and Education*, 24 (3), 319-337, doi: 10.1080/13613324.2021.1879770

Graham, D. & Boyd, J. (2011) *Home and Away: Jewish Journeys towards Independence: Key findings from the 2011 National Jewish Student Survey* London: Institute for Jewish Policy

Research. Retrieved from:
<http://shura.shu.ac.uk/13456/3/Stevenson%20Religion%20and%20Higher%20Education%20in%20Europe%20and%20North%20America.pdf>

Pilotti, M. A. E., El Alaoui, K., Mulhem, H., & Al Kuhayli, H. A. (2019). The illusion of knowing in college: A field study of students with a teacher-centered educational past. *Europe's Journal of Psychology*, 15(4), 789–807. <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i4.1921>

Plöderl, M., & Tremblay, P. (2015). Mental health of sexual minorities. A systematic review. *International Review of Psychiatry*, 27(5), 367–385. <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1083949>

Snijders, I., Wijnia, L., Kuiper, R.M., Rikers, R.M.J.P. and Loyens, S.M.M. (2022), Relationship quality in higher education and the interplay with student engagement and loyalty. *Br J Educ Psychol* e12455. <https://doi.org/10.1111/bjep.12455>